

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Qurbonova Marg'uba</i> O'ZBEK TILI VA TIL SIYOSATI: TARIXIY EVOLYUTSIYA VA ZAMONAVIY OMMALASHTIRISH VOSITALARI	13-15
<i>Polvanov Azim Kuchkarovich</i> AMIR TEMUR QO'SHINIDA HARBIY TA'MINOT VA ASKAR SAFARBARLIGINING MANBALARDA YORITILISHI	16-21
<i>Esnazarova Zulfiya Baltashovna</i> QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924)	22-27
<i>Axmedov Shaxzod Farxod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDAGI YOSHLAR TASHKILOTLARI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991 – 2017-yillar)	28-36
<i>Mamajonov Alisher, Alisherov Abduvohid</i> IKKINCHI JAHON URUSHI JANG MAYDONLARIDA ANDIJONLIK RAHBAR XODIMLARINING ISHTIROKI	37-43
<i>Mamasaidov Lutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK ALOQALARI	44-47
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> INNOVATIVE APPROACHES TO URBAN PLANNING AND TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN (CASE STUDY OF INDIA'S EXPERIENCE)	48-52
<i>Esanova Nilufar</i> 1991-2024 YILLARDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANOAT SOHASIDA HAMKORLIGI: NATIJALAR VA ISTIQBOLLAR (HINDISTON VA XITOIY MAMLAKATLARI MISOLIDA)	53-56
<i>Abdug'aniyev Bekzod Abduvali o'g'li</i> O'ZBEK XONLIKLARI VA USMONLI DAVLATI HUKMDORI SULTON SULAYMON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	57-64
<i>Xudoyberdiyev Axrorboy Nabi o'g'li</i> HUDUDIIY YONDASHUV ASOSIDA YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA	65-70
<i>Zokirjanov Mirzohid Shuxrat o'g'li</i> XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA BOKU NEFT SANOATINING ROSSIYA IQTISODIIY HAYOTIDA TUTGAN O'RNI	71-74
<i>Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA TOSHG'UZOR-BOYSUN-QUMQO'RG'ON TEMIR YO'LINING QURILISHI VA UNING IJTIMOYIY-IQTISODIIY AHAMIYATI	75-80
<i>O'rmonov Husniddin Baxriddin o'g'li</i> ULUG' VATAN URUSHINING DASTLABKI YILLARIDA O'ZBEKISTON SANOATI	81-88

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Urdushev Xamrakul, Sirojiddin Eshanqulov

MEVA-SABZAVOTCHILIK KLASSTERLARI:

EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN RIVOJLANISH 89-98

Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali qizi

MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KO'RSATISH:

QULAYLIKMI YOKI NAZORAT VOSITASIMI? 99-104

Xakkulov Akbar Uralovich

MARKAZIY BANK FOIZ SIYOSATINING BANKLARNING FOIZ RISKIGA TA'SIRI 105-111

Amonov Mehridin Oromiddinovich

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDA RAHBARLIK USLUBI:

AVTOKRATIK RAHBARLAR 112-117

Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna

HUDUDLARDA AHOLI SALOMATLIGINI TA'MINLANGANLIK DARAJASINI

BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 118-125

Yangiboyev Rustam Berdiyarovich

TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI 126-131

Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich

DXSH LOYIHALARIDA INVESTITSION KRAUDFANDING MODELIDAN

FOYDALANISH ORQALI INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISH VA UNI TURISTIK

XIZMATLAR KO'RSATISH SOHASIDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI 132-143

Eshqobilova Nigoraxon, Qurbonova Safiyabonu

DAVLAT BUDJETINING DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING

NAZARIY ASOSLARI 144-150

Umronov Eldorbek Sodirovich

HUDUDLARDA INNOVATSION XIZMATLAR TURLARI RIVOJLANISHINING

EKZOGEN VA ENDOGEN OMILLARI, ULAR TASNIFI VA KO'RSATKICHLARI 151-159

Turgunov Jasurbek, Siddikova Farangiz

OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPING A GREEN ECONOMY

IN UZBEKISTAN 160-172

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ahmedova Dilrabo

YOSHLARNING MA'NAVIY-AXLOQIY QIYOFASINING SHAKLLANISHIGA TARIXIY

JARAYONLARNING TA'SIRI 173-177

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna

NAQSHBANDIYLIKDAGI MUROSA FALSAFASIGA OID QARASHLARINING

FALSAFIY TAHLILI 178-184

Kurbonaliyev Ural Xatamovich

ZAMONAVIY AXLOQIY INQIROZ SHAROITIDA ABU MUHAMMAD ABDULLOH

DORIMIY MEROSINING YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 185-189

Soipova Mavjuda Karimjanovna

FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA BILISH MASALASI 190-194

<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVIYAT DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHINING ASOSI	195-198
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTER FALSAFIY QARASHLARIDA FRANSIYADA AGRAR MUNOSABATLAR TAHLILI	199-204
<i>Olimova Moxinur Ravshanbek qizi</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA MA'NAVIYATNING O'RNI	205-208
<i>Usarkulov Oybek</i> O'ZBEKISTON VA JANUBIY KOREYA O'RTASIDAGI MADANIY, ILMIY-TEXNIKAVIY ALOQALARNING IJTIMOIIY AHAMIYATI	209-214
<i>Majidov Sodiqjon Sadullayevich</i> IJTIMOIIY ZIDDIYATLAR VA IJTIMOIIY FALSAFIY TALQINLAR	215-218
<i>Абдуллаева Икбола Мохировна</i> КНИГА – КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА – ИСКУССТВО СЛОВА	219-226
<i>Yusupova Ranoxon Tolibjonovna</i> MUHANDISLIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY OMILLARI	227-230
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> GLOBAL MEHNAT BOZORIDA SOFT SKILLS VA IJTIMOIIY ONGNING STRATEGIK INTEGRATSIYASI	231-235
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> DESTRUKTIV TARG'IBOT TA'SIRIDAN HIMOYALANISHDA TANQIDIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH AHAMIYATI	236-240
<i>Aslanov Said Karimovich</i> TIZIMLI YONDASHUV VA BOSHQARUV FAOLIYATING O'ZORO ALOQADORLIGI	241-244
<i>G'aniyev Elbek Abdizaitovich</i> YOSHLARDA AXLOQIIY INQIROZ KUCHAYISHIDA OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI	245-248
<i>Bozarov Dilmurod Mirzarasulovich</i> SINERGETIKANING ONTOLOGIK MUAMMOLARNI HAL ETISHDAGI O'RNI	249-252
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GLOBAL MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHDA XALQARO KUCHLAR BIRLASHUVINING AHAMIYATI	253-258
<i>Azimov Ozod Mamatkulovich</i> YOSHLARDA EKOESTETIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI	259-264
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> TARIXIIY MANBALARDA YOSH MUTAXASSISLARNI RIVOJLANTIRISH HAQIDAGI QARASHLAR	265-271
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Мамбетов Сердар Ахмедович</i> СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РУССКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ НА КАРАКАЛПАКСКИЙ ЯЗЫК	272-280

<i>Qurbanova Hilola Maqsadbek qizi</i> PRACTICAL NEEDS' ANALYSIS OF SOME BILINGUAL STUDENTS	281-288
<i>Rakhmonova Yulduz Khusanovna</i> A HETEROGENEOUS LEGACY: EXAMINING HEMINGWAY'S STYLE IN HIS LATER YEARS	289-295
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDA TAF'IL QOLIPLI O'ZLASHMALAR	296-301
<i>Sadullayeva Muxlisa Xamrayevna</i> ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYALARIDA BADIY KONFLIKT MASALASI	302-307
<i>Shomurodova Shahlo, Axmedjanova Farida</i> MARGARET DRABBLING "THE MILLSTONE" ASARIDAGI NOYOB KO'RINISH	308-311
<i>Nazarov Sardor Shamurodovich</i> A COMPARATIVE STUDY OF THE STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK WORD COMBINATIONS	312-315
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> HAQORAT VA TAHDIDLAR BILAN BOG'LIQ DA'VOLARNI SUD-LINGVISTIK EKSPERTIZADAN O'TKAZISH ALGORITMI	316-325
<i>Файзуллина Наргиза Дамировна</i> СОВРЕМЕННЫЕ СИНОНИМЫ И ТЕРМИНЫ КОМПЬЮТЕРНО-ИГРОВОГО СЛЕНГА В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	326-331
<i>Sodiqova Dinora Ilhom qizi</i> ANALYSIS OF PRINCIPLES OF CONVEYING FEELINGS CONCERNING LITERARY TRANSLATION	332-337
<i>Nazimova Himmatoy</i> "DEV" VA "YALMOG'IZ" OBRAZI ETIMOLOGIYASI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY ILDIZLARI TAHLILI	338-342
<i>Arziqulova Xurshida, Mustanova Shohista</i> SHARQ VA G'ARB DRAMATURGIYASI: MADANIY ALOQALAR VA ILHOM MANBALARI	343-348
<i>Azizova Feruza Rejaveliyevna</i> TA'LIM JARAYONIDA INNOVATSION G'OYALAR VA TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH ZAMONAVIY TA'LIMNING BOSH STRATEGIYASI	349-353
<i>Agzamova Gulrux Ravshan qizi</i> XITOIY TILIDAGI MUHOJAAT ATAMALARINING UMUMIY VA XUSUSIY BELGILARI	354-358
<i>Sherkulov Sardor Komilovich</i> SOCIAL PROBLEMS IN THE WORKS OF THOMAS HARDY: AN INVESTIGATION OF CLASS INEQUALITY, GENDER AND INDUSTRIALIZATION	359-364
<i>Rasulov Zubaydullo, G'ayratova Oybegim</i> DISKURS — LINGUAPRAMAGMATIK YONDASHUV OBYEKTI SIFATIDA	365-368
<i>Bozorova Umida Qilichovna</i> BADIY KIRITMALARNI ROSSIYADA O'RGANILISHI	369-372
<i>Nuriddinova Huriyat Baxtiyorovna</i> TOPISHMOQLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	373-376

Mamadiyeva Hilola

TAOM NOMLARINING TARJIMA JARAYONIDA MADANIY TAFOVUTLARNING

TA'SIRI 377-384

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK OMILLARI MAJMUASI 385-393

Jo'raqulov Javohir Musoqul o'g'li

TOVLAMACHILIK JINOYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN

FOYDALANIB SODIR ETISH AMALIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR 394-399

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li

YER OSTI SUVLARINI MUHOFAZA QILISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING

PREDMETI VA USULLARI 400-407

Утебаев Саламат, Калбаева Эльдора

ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ

ХУЛИГАНИЯ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 408-413

Nuriddinov Ismoil O'lmas o'g'li

BURHONUDDIN MARG'INONIYNING "HIDOYA" ASARIDA JINOYAT VA JAZO

MUVOZANATIGA OID AYRIM MASALALAR 414-420

Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi

SUN'IY INTELLEKTNING NOTO'G'RI XULOSALARI (GALLYUTSINATSIYALAR):

MOHIYATI, SABABLARI VA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ZARURATI 421-432

Burxonov Shahzod Burxon o'g'li

XALQARO MEHNAT STANDARTLARI VA MEHNAT SHAROITLARINI

TARTIBGA SOLISH 433-438

Avezov Umidjon Toshpulatovich

O'ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARI FAOLIYATINING RIVOJLANISH

BOSQICHLARI TAHLILI 439-446

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Максудов Улугбек Курбанович

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОСТИ

СТУДЕНТОВ В ИННОВАЦИОННЫХ И СТАРТАП-ПРОЕКТАХ

В УСЛОВИЯХ МИРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 447-453

Lutfillayev Maxmud, Egamberdiyeva Feruza

SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI, TARIXI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI 454-458

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich

O'QUV FAOLIYATI TAMOIYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR 459-463

Jamolova Gulbadanbegim, Muhammadiyeva Elmera

TALABALARDA TAHLILIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK

ASOSLARI 464-468

Mamajanov Raxmatilla Yakubjanovich

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN KOMPLEKS

FOYDALANISHNING METODIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 469-478

<i>Ishonkulov Ashraf Kurbonkulovich</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA TA'LIM JARAYONIDA INFORMAL TA'LIM YONDASHUVDAN FOYDALANISH ZAMONAVIY PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	479-484
<i>Esboganova Baxit Daribayevna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARGA AMALIY MASHG'ULOTLAR OLIB BORISH METODIKASI	485-490
<i>Kamalova Dilnavoz, Amurillayeva Munira</i> TEKNOLOGIYA DARSLARINI O'TISHDA SINFDAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI	491-495
<i>Абдуллаева Дилдора Улугбековна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ	496-503
<i>Xamidova Zaynura Ramazonovna</i> STEAM TA'LIM TEKNOLOGIYASINING TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHIDA PEDAGOGIK MUAMMOLAR	504-508
<i>Mustayeva Guldora, Mustayeva Guliston</i> SCIENTIFIC FOUNDATIONS OF REFLECTION MECHANISMS IN PEDAGOGICAL ACTIVITY	509-514
<i>Avazova Munisa</i> TA'LIM DIZAYNIDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH: GAMIFIKATSIYA VA INTERAKTIV METODLARNING TA'SIRI	515-517
<i>Abdullayeva Mohigul, Fazlitdinov Muhammadali</i> SUN'IY INTELLEKT VA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING XXI ASRDAGI ROLI HAMDA ULARNING TURLI SOHALARGA TA'SIRINI O'RGANISH	518-521
<i>Urinova Dilbar Abdusamat qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI MODERNIZATSIYA QILISHDA TARBIYACHILARNING OTA-ONALAR BILAN ISHLASHINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	522-526
<i>Turdaliyeva Qizlarxon Ilhomjon qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNING FUNKSIONAL YONDASHUV METODLARI	527-532
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA AMALIY MASHG'ULOTLARDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH METODIKASI	533-539
<i>Suvanova Gulbaxor Baxromovna</i> KO'P MILLATLI MAKTABLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR	540-543
<i>Qarshiyeva Muborak, Karshiyev Jaxongir</i> BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS)GA TAYYORLASH USULLARI	544-547
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASIDA O'QUVCHILARDA NAFOSAT TARBIYASINING O'RNI	548-552

<i>Otabayev Iskandar Abdug'aniyevich</i> KREDIT-MODUL TIZIMI ORQALI O'QUV REJALARINI ISHLAB CHIQISH VA ULARNI AMALIY TATBIQ ETISH BOSQICHLARI	553-562
<i>Bozorov Zokir, Ravshanova O'g'ilshod</i> BO'LAJAK MATEMATIKA FAN O'QITUVCHILARINING PLANIMETRIYA BO'YICHA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINING ROLI	563-568

Received: 15 April 2025

Accepted: 1 May 2025

Published: 10 May 2025

Article / Original Paper

URBAN CULTURE OF THE KARAKALPAKS (1873 - 1924)

Esnazarova Zulfiya Baltashovna

candidate of historical sciences

Associate Professor, Department of Social Sciences

Nukus State Pedagogical Institute named after Azhiniyaz

Abstract. The article describes the historical cities of the Karakalpak people, their formation and development, as well as urban culture. The article also describes the establishment of the Russian Empire and its influence on urban culture.

Keywords: culture, city, urban, urbanisation, civilisation, art, commerce.

QORAQALPOQLARNING SHAHAR MADANIYATI (1873 – 1924)

Esnazarova Zulfiya Baltashovna

tarix fanlari nomzodi

Ajiniyoz nomidagi Nukus DPI

“Ijtimoiy fanlar” kafedrası dotsenti

Annotatsiya. Maqolada qoraqalpoq xalqining tarixiy shaharlari, uning shakllanishi va rivojlanishi, hamda shahar madaniyati haqida aytiladi. Shuningdek maqolada Rossiya imperiyasining oʻrnatilishi, uning shahar madaniyatiga taʼsiri toʻgʻrisida soʻz yuritiladi.

Kalit soʻzlar: madaniyat, shahar, urbanizatsiya, sivilizatsiya, sanʼat, savdo.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I5Y2025N03>

Kirish. 1873-1925-yillar oraligʻida qoraqalpoqlar va boshqa xalqlar ishtirokida Markaziy Osiyoda shahar madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish bosqichlarini bosib oʻtdi.

Bu davrda Qoraqalpogʻiston xalqining ijtimoiy-iqtisodiy hayotida muhim oʻzgarishlar yuz berdi. Rossiya imperiyasining Turkistonga kirib kelishi va keyinchalik Sovet hukumati oʻrnatilishi shahar madaniyatiga katta taʼsir koʻrsatdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Tadqiqotda qoraqalpoq xalqining shaharlardagi turmush tarzi, hunarmandchilik, savdo, arxitektura, madaniy anʼanalari va madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi tahlil qilinadi.

Tadqiqot oʻquv yurti shahar madaniyatini rivojlantiruvchi omillarni aniqlaydi arxitektura sohasida taʼlim oladi, sanʼat va madaniyat rivojlanishini oʻrganadi

Arxiv materiallari ham tarixiy maʼlumotlari va tarixiy manbalar asosida tahlil qilish, ularning toʻgʻriligini taʼminlash va tarixiy hujjatlar asosida yakuniy xulosalar chiqarish nazarda tutiladi.

Tarixiy-analitik usul — 1873-1925-yillar davomida shahar va Qoraqalpog'iston shahar madaniyatining rivojlanishini tarixiy manbalar va tahlillar asosida o'rganish. Ijtimoiy-iqtisodiy qatlam — Shahar madaniyatining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan ijtimoiy va iqtisodiy omillarni tahlil qilish.

Muhokama. Shahar va qoraqalpoqlarning shahar madaniyati 1873-1925-yillardagi taraqqiyotini tahlil qilishdan iborat. Bu davrda shaharsozlik, iqtisodiyot, ijtimoiy hayot va madaniy o'zgarishlarni o'rganish mo'ljallangan. Shuningdek, Rossiya imperiyasi va keyinchalik Sovet hokimiyati davrida shahar madaniyatiga ta'sir ko'rsatgan omillar ham o'rganiladi.

Natijalar. Shahar sivilizatsiyasi savdo yo'llari infratuzilmasi o'rnatganidan so'ng keladi va ular bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'lanadi.

Shahar madaniyatining rivojlanishi Yevrosiyo qit'asi hududlarini qamrab olgan jahon savdosi jarayonlariga qo'shilishi natijasida amalga oshadi. O'rta Yevrosiyo cho'llarida ko'chma va doimiy aholi yashaydigan shaharlarning paydo bo'lishi qonuniy va tabiiy jarayon hisoblanadi. Birinchi gazetada aytilishicha, har yili shaharlarning ahamiyati ortib borayotgan urbanizatsiya darajasiga bog'liq.

Bunday shaharlarga nafaqat shahar aholisining ko'payishi, balki uning etnolingvistik, madaniy-ijtimoiy, iqtisodiy va boshqa jihatlari bo'yicha aholi o'rtasidagi farqlari ham kiradi.

Ko'pchilik olimlar shahar sivilizatsiyasi haqida gapirishadi.

Masalan, M.S.Kagan har bir shahar o'ziga xos turmushi bo'lgan milliy madaniyatni madaniy sivilizatsiyaga aylantirishi mumkinligini ko'rsatdi.[2] Bu yerda olim ma'rifat va sivilizatsiya deganda, ularning o'zaro bog'lanishida insonlar tomonidan yaratilgan o'zgarishlarni belgilashni tushunadi. Shaharlar urbanizatsiya madaniyatining qoraqalpoqlar dunyosining ko'p yillardan beri shahar madaniyatining ajralmas qismi bo'lib kelgan.

Shahar Qoraqalpog'iston hududida savdo va sanoatning muhim ramzi bo'ldi. Ular tabiiy iqtisodiy talablari darajasining har bir bosqichi uchun qulay geografik, strategik, iqtisodiy va to'g'ridan-to'g'ri qurilishlarning zaruriyatidan kelib chiqqan.

Qorabog'da bir necha marta amalga oshirilgan jarayonlar natijasida har qanday fuqarolik va tashqi to'siqlar to'xtatib turildi.

Ya'ni, Mizdakxan, To'raqo'rg'on, Guldursin, Qirqqiz va boshqa shaharlarning vayron bo'lishi, yerning vayron bo'lib, cho'l bo'lib qolishi bularning yaqqol dalilidir.

Biroq, hech bir shaharning vayron bo'lishi, hech bir shaharning tarixi yo'qligi urbanizatsiyaning darslarini butunlay o'chirib tashlay olmaydi. O'sha zamonning o'ziga xos odatlariga ko'ra, ular bir-biridan ajralib, bir-biriga bog'lanib qoladilar.

Qoraqalpog'iston mintaqasida Amudaryo bo'ylarida qo'nim topgan qoraqalpoq xalqining XVI-XVIII asrlardan oldin paydo bo'lgan qadimiy shaharlar va keyinchalik qurilgan shaharlar o'z rivojlanish yo'lini davom etmoqda. Tarixiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, XIX asr oxiri XX asrning boshlarida qoraqalpoqlar asosan qishloqlarda yashagan bo'lsa ham, To'rtko'l, Shumanay, Qo'ng'iro't, Nukus kabi shaharlar savdo va hunarmandchilik markazlariga aylanganligi tarixiy ma'lumotlardan ma'lum.

1873-yilda Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi natijasida qoraqalpoqlarning ma'naviy va moddiy madaniyatini o'zida jamlagan o'ziga xos madaniyati shakllanadi. Bu ta'lim tizimi, ma'rifiy markazlari, qoraqalpoq adabiyoti, san'atining shakllanishida o'z ifodasini topdi. Qoraqalpoqlar hududining Rossiya imperiyasiga qo'shildi va u yerda kolonial boshqaruv tizimi o'rnatiladi. 1873-yildagi shartnomaga ko'ra, Amudaryoning o'ng tomoni, barcha xalqlari bilan

ruslar qo'liga o'tdi. Bularning ko'pchiligini qoraqalpoqlar tashkil etdi. Amudaryoning chap tomonidagi: Shumanay, Qo'ng'iro't, Xo'jayli, Ko'hna Urganch va Mang'it tumanlarida yashovchi qoraqalpoqlar hammasi bo'lib, ularning soni yigirma ming kishi oldingi xonlik tarkibida qoldi.

1873-yilda Amudaryoning o'ng qirg'og'idagi yerlarda Amudaryo okrugi tuzildi. U 1874-yilda Amudaryo okrugiga aylandi va 1886-yilgacha to'g'ridan – to'g'ri, 1886-yildan keyin esa Sirdaryo viloyati orqali Turkiston general-gubernatorligiga tegishli bo'ldi [2]. Amudaryo bo'limining markazi — Petro-Aleksandrovsk (hozirgi To'rtko'l shahri bo'lib), unda bo'lim boshlig'i va rus harbiysi turdi. Shu paytda Amudaryo bo'liming xalqi 194 500 odam, yeri 75 900 kv chaqirim bo'ldi [3].

To'rtko'l shahri dengiz sathidan 90 metr balandlikda joylashgan. Har bir yirik yoki kichik shaharning qurilishiga sababchi bo'lgan, shu davrlarga bog'liq tarixiy voqealar asosida To'rtko'l shahrining qurilishiga yechim topgan. Chor Rossiyasi Xiva xonligiga tegishli bo'lgan Amudaryoning o'ng sohillarini qo'lga kiritgandan so'ng, 1873-yil 12-avgustda Xiva shahri yaqinidagi "Gendimian shartnomasi" tuzilib, Amudaryoning o'ng tarafi sohillari ushbu shartnomaning uchinchi punktiga asoslanib, Rossiya podsholigi tarkibiga o'tadi [4].

Shahar quriladigan o'rinni tanlash va shahar qurilish ishlari Turkiston general-gubernatori, rus armiyasining harbiy boshlig'i, general Fon K.P. Kaufmanga topshiriladi. Amudaryoning barcha o'ng tarafi podsho hukumatining qo'l ostida bo'lsa ham, Kaufman Xiva xonligining qarindoshi, xon saroyining devonbegi Matniyazning bog'ining o'rni yoqib qoldi. Kaufman Matniyaz devonbegiga boshqa joydan 3 227 tanob yer bergan. Bu yer "Ulli bog'" deb nomlanadigan bo'lgan. To'rtko'l shahri shu "Ulli bog'" turgan joyga barpo qilingan. Demak, 1873-yil 20-avgustda To'rtko'l shahrining o'rni aniqlangan. Bu qurilishni general Kaufman o'zining muhandis quruvchilari bilan ish boshlab, avval harbiy gornizon shaharchasining kazarmalarini qurdi, keyin shahar hokimligi binolari, shifoxona, maktab, madaniy dam olish bog'i, turar joylar, oshxona, bosmaxona va boshqa muhim obyektlar qurila boshladi. Qurilish loyihasi bo'yicha ko'chalar va kvartallarga bo'lib va Yevropa usuli bo'yicha ish olib boriladi. [5]

Shunday qilib, To'rtko'l shahri Amudaryoning eng yirik savdo shaharlaridan biri bo'ladi. Tarixiy manbalarga ko'ra, To'rtko'l Amudaryo bo'limining markazi bo'lib, unda shaharni boshqarish bo'yicha rus muassasalarini va boshqa madaniy-xo'jalik muassasalarini: Amudaryo bo'limini boshqaruv boshqarmasi, Amudaryo boshlig'ining harbiy kontorasi, yer ishlari harbiy muassasasi, Sho'rxon uchastkasini boshqarish pristavining boshqarmasi, Petro-Aleksandrovskiyning militsiya boshqarmasi, uchastka shifoxonasi, Petro-Aleksandrovsk g'aznachiligi, pochta-telegraf kontorasi, uch sinfli shaharlik o'quv yurti va uning kutubxonasi, bir sinfli ayol-qizlar o'quv yurtlari, shahar xo'jaligi boshqarmasi, qamoqxona va hibsxonalar o'rni joylashgan.

To'rtko'l (Petro-Aleksandrovsk) savdogar Manuilovning paxta tozalash, pivo, sovun va yog' ishlab chiqarish zavodlari, shuningdek, bir necha kichik korxonalar va san'atchilik ustaxonalari ishladi. Petro-Aleksandrovsk bozorining savdo aylanmasi Chimboyga qaraganda kamroq edi, u kuniga 5 ming manatni tashkil etardi.

1880-yilda Chimboy rasmiy ravishda shahar deb tan olindi.

1877-yilda Chimboyda 525 ta xo'jalik bo'lgan bo'lsa, bir necha yil o'tgach ularning soni 800 ga yetdi.

1912-1913-yillarda shahar aholisi 2 619 kishini tashkil etgan bo'lib, to'qqizta bo'lislikning savdo markazi bo'lgan.

Shaharning madaniy merosi XIX asr va XX asrning boshlarida sanoat kuchlari va sanoat hunarmandchiligi rivojlanishi natijasida mahalliy aholining madaniy hayoti va madaniyatida yuz bergan o'zgarishlarga bog'liq bo'lgan tarixiy davrlarga ega.

Amudaryo deltasining o'ng qirg'og'i Rossiya qirg'og'iga kirib kelganida, xonlikning mustamlakachi siyosati tufayli iqtisodiy va madaniy ma'lumotlar, Amudaryo deltasining tabiiy xususiyatlari, mahalliy aholining turmush tarzi o'rganildi, qoraqalpoqlar tarixi va madaniyati bo'yicha ilmiy asarlar to'planib nashr etildi.

Rus yozuvchisi, rassom va sayohatchisi N. Karasin Chimboyda xotin-qizlar saltanati to'g'risida dastlabki kitobini yozadi va uni 1875-yilda kitob shaklida nashr etadi [8].

Chimboy shahri merosi XIX-XX asrlarda yaratilgan, Tolstovanning Janubiy Orolbo'yi an'analari bilan bog'liq bo'lgan qadimiy amazonkalar va boshqa namunalar Chimboy shahri merosi XIX-XX asrlarda ham mavjud edi va rivojlandi. Epigrafik yodgorliklar to'plandi, qadimgi Fors tilidagi (Xon-masjid) mazor, Bog'dod va boshqalar, tibbiyot, matematika, falsafa, astronomiya, taqvimlar va boshqalar bo'yicha darsliklar, qo'lyozmalar va kitoblar mavjud edi.

Bu asarlar nafaqat mahalliy aholi tomonidan faqat tarjima emas, balki arab va fors tillarida ham qo'llangan.

Bularning barchasi shuni ko'rsatadiki, Chimboy shahri va uning atrofidagi aholi orasida bir guruh bilimlilar odamlar borligini ko'rsatadi, ularga maktablar, masjidlar, madrasalar ochib berdi [9].

Shaharning 1875-yilgi gazetasi "Turkiston vedomosti"da Chimboy shahriga kelgan bir yig'im haqida ma'lumotlar chop etilgan, u yerda (Chimboy shahri) sakkizta masjid, uchta maktab, ikkita oliy o'quv yurti (madrasa) bor edi.

Bu shahardagi maktablardan birida o'qiganimda, Markaziy Osiyodagi ko'pgina shaharlarda mavjud bo'lgan kitoblardan ko'ra ko'proq kitoblarni ko'rganimda hayratda qoldim.

Men bu kitoblarni qayerdan olganini so'raganimda, ular Qozon shahridan keltirilganligini aytdi [9].

XIX asr oxirida ko'plab maktablar va madrasalar ko'paydi. Ularda asosan, diniy bilim berish shakllangan edi. Ayniqsa, Amudaryo bo'limi hududida 7 801 ta o'quvchi bo'lgan 878 ta maktab va 240 ta o'quvchi bo'lgan 4 ta madrasa bor edi.

Bir necha yildan so'ng vaziyat keskin o'zgaradi. 1907-yilda bu hududda maktablar soni 990 ta bo'lib, 10 767 ta o'quvchiga mo'ljallangan bo'lsa, 70 ta o'quvchiga mo'ljallangan 2 ta madrasa qolgan.

XX asr boshida faqat Shimbayda 20 dan ortiq aslam madrasalari, Amudaryo bo'limi bo'ylab esa 58 ta madrasalar mavjud edi.[10]

Shunga ko'ra, Chimboy shahrida Ayimbet ishchan, Xon masjid, To'rtko'lda Rahmatulla oxun, Qalandardag'li madrasalari bo'lgan [11].

Qoraqalpoqlarda shahar madaniyatining rivojlanishida san'at, hunarmandchilik muhim o'rin tutdi. Qo'lda tikilgan san'at asboblari, gilam to'qimachiligi, kulolchilik, zargarlik, bozorlarda ipak, charm va dehqonchilik buyumlari keng tarqalgan.

1895-yilda Amudaryo bo'limida sakkizta yirik aholi punktlari hisobga olingan.

Bular: Petro-Aleksandrovska, Chimboy shaharlari, Nukus qishlog'i, Ural ko'chmanchilarining dastlabki mahallalari, Ko'k baliqchilik mahallasi, Shuraxan, Shayx Abbas-Vali, Biybazar savdo bozorlari bo'lgan.

Chimboy, Petro-Aleksandrovska, Shuraxan va boshqa shaharlar, Orenburg, Toshkent, Oq-Masjid (Qizil-O'lda) va Chirchik Rossiya bozori bilan quruqlikdagi karvon yo'llari va suv yo'llari ulkan qabilalar bilan o'ralgan va ajralgan Amudaryo o'lkasi bilan Rossiyaning tumanlari bilan savdo va madaniy aloqalarni kengaytirishga imkon berdi [12].

XX asr boshida Chimboy bozoriga ikki mingga yaqin savdogar tashrif buyurgan. Chorvachilik mahsulotlarini sotishdan tushadigan mablag' 30 000 manatga yetardi. K.K. Palenning ma'lum qilishicha, 1909-yilda Chimboy uchastkasining uchta bozor punktida (Nazarxan, Nukus, Chimboy) 470 ga yaqin savdo do'koni bo'lib, ularning yillik tovar aylanmasi 2 million manatni tashkil etardi.

Shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan savdo-sotiq qilishda ham Petro-Aleksandrovska shahri katta ahamiyatga ega bo'lgan.

1910-yilda Amudaryo savdolarida ham yillik tovar aylanmasi Petro-Aleksandrovska 700 ming manat, Biybazarda 200 ming manat, Saribiyada 200 ming manat, Chimboyda 600 ming manat bo'lgan [13].

1920-yillarda Sovet hukumati qoraqalpoqlarning yangi madaniy va iqtisodiy tizimini joriy qildi. Yangi shahar madaniyati paydo bo'ldi, ilm-fan va san'atga asoslangan madaniyat paydo bo'ldi.

1917-yilda Petro-Aleksandrovska (To'rtko'l) dastlabki soldatlarning havaskorlik to'garagi tashkil etildi.

1919-yilda Petro-Aleksandrovska dastlabki davlat badiiy san'at muassasasi RSFSR musiqali-drama jamiyati bo'limi ochildi.

1919-yil 7-avgustda RKP (b) Petro-Aleksandrovska viloyat shahar qo'mitasining madaniy-ma'rifiy bo'limi yig'ilishida sahna san'ati havaskorlari sonini ko'paytirishga yo'naltirilgan chora tadbirlar belgilandi.

1920-yilda 383 480 manat mablag' ajratildi.

1920-1921-yillarda bunday to'garaklar Qo'ng'iroq, Chimboy, Shuraxan, Shabbaz klublarida, internatlar atrofida tashkillashtirilgan.

1920-yilda To'rtko'l shahar klubi, kutubxona va kinoteatr ochildi.

Teatrning paydo bo'lishiga butun shaharlik klubining g'alabasi sabab bo'ldi. 1925-yilda To'rtko'l shahridagi pedagogika texnikumining tabiatshunoslik fani o'qituvchisi Zarif Qosimov tashabbusi bilan talabalarning kuch-g'ayratlari bilan birinchi qoraqalpoq milliy truppasi "Tong nuri" tashkil etildi.

"Tong nuri" truppasi hozirgi Berdaq nomidagi davlat musiqali teatrining paydo bo'lishiga zamin yaratgan.

Dastlabki qoraqalpoq dramatik asarlari qoraqalpoq dramaturgiyasining namunalari "Tong nuri" truppasining sahnasiga qo'yildi.

1922 — 1925-yillar A.O'tepov o'zining ilk "Pochchajon", "Zindon" nomli sahna asarlarini yozdi.

1925-yilda "Tengini topgan qiz" pyesasining dastlabki versiyasi hamda "Shalekebay" pyesasini yaratdi.

Avezov 1916-yilgi qo'zg'olon haqida "Tilak yo'lida" pyesasini yozdi.

Xulosa. 1873 – 1924-yillar oralig'ida qoraqalpoqlar shahar madaniyatini qadimgi va zamonaviy madaniyat o'rtasidagi o'tish davrini boshidan o'tkazdi. Savdo va sanoatning muhim qismi bo'ldi. Shuningdek, ta'lim va madaniyat sohalarida ham katta o'zgarishlar yuz berdi.

Rossiya imperiyasi va keyinchalik Sovet hukumati tashabbusi bilan shahar madaniyati yangi bosqichga ko'tarildi.

Bu davrda shahar madaniyatining rivojlanishi qoraqalpoqlar tarixida muhim qadam bo'lib, keyingi taraqqiyot yo'liga zamin yaratdi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Каган М.С. Град Петров в истории русской культуры. – С.8-12.
2. Гиршфельд и Галкин Военно-стратегический описание Хивинского оазиса. Ташкент, 1903 часть. – С. 2.
3. Қосбергенов А. Присоединение Каракалпаки к России. Нукус: Каракалпакстан, 1972. – С. 113.
4. Абдимуратов А. Неге усылай аталған? Нөкис: Қарақалпақстан, 1965. – 76 б.
5. Кожажелдиев А. История города Турткуля. Автореф. дис. ... канд. ист. наук. Нукус, 1998. – С. 15.
6. ЦА РУз. Фонд - И-907, 1- список, дело -104, л.16.
7. Материалы обследованию кочевого и оседлого хозяйства и земледования, в Амударьинским отделе Сырдарьинский области. вып. – С. 324.
8. Нурмухамедов М.К., Т.А. Жданко, С. К. Камалов. Каракалпаки (краткий очерк истории с древнейших времен до наших дней). Ташкент: Фан, 1971. – С. 60.
9. Кудияров А.Р. История города Чимбая (XIX-начало XX вв). Нукус: Илим, 2019. – С. 69-70.
10. Уразбаева Р. Ж. Духовное обрзование в Каракалпаастане и формировании национальной интеллектуальной и политической элиты (конец XIX первая тереть XX века.) ИАЦ. IA-CENR.RU.
11. Қарақалпақстан XIX әсирдің екінші ярымынан XXI әсирге шекем. Нөкис: Қарақалпақстан, 2003. – 141 б.
12. Косбергенов Р.К. Присоединение Каракалпакии к России. Нукус: Каракалпакстан, 1972. – С. 153.
13. История ККААССР Том 1. Нукус: Каракалпакстан, 1975. – С. 285.
14. ЦГА РК. Фонд. 12. Опись 1. Ед. хар 554.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).